

NOSITEL NOBELOVEJ CENY ZA LITERATÚRU

ORHAN PAMUK

Čosi čudné
vo mne

Čosi čudné
vo mne

ORHAN PAMUK
Čosi čudné
vo mne

Z autorizovaného anglického prekladu
preložil OTTO HAVRILA

slovar

Copyright © Orhan Pamuk 2014
All rights reserved.
Slovak edition © Vydavateľstvo SLOVART, spol. s r. o.,
Bratislava 2017
Translation © Otto Havrila 2017
Cover illustration © Orhan Pamuk

ISBN 978-80-556-2489-1

Táto kniha vyšla vďaka láskavej podpore programu
Ministerstva kultúry a turizmu Tureckej republiky na šírenie
prekladov tureckej literatúry TEDA.
This book has been published with the kind support of TEDA Project,
the translation and publication grant programme of The Ministry
of Culture and Tourism of The Republic of Turkey.

Tento projekt finančne podporil

u. fond
na podporu
umenia

Všetky práva vyhradené. Žiadna časť tejto knihy sa
nesmie reprodukovať ani šíriť v nijakej forme, žiadnymi
prostriedkami, ani elektronickými, ani mechanickými a ani
vo forme fotokópií, nahrávok, ani prostredníctvom súčasného
a ani budúceho informačného systému a podobne, bez
predchádzajúceho písomného súhlasu vydavateľa.

Venujem Aslı

Ovládli ma melancholické myšlienky...
čosi čudné vo mne,
pocit, že nepatrím ani sem,
ani do týchto čias.

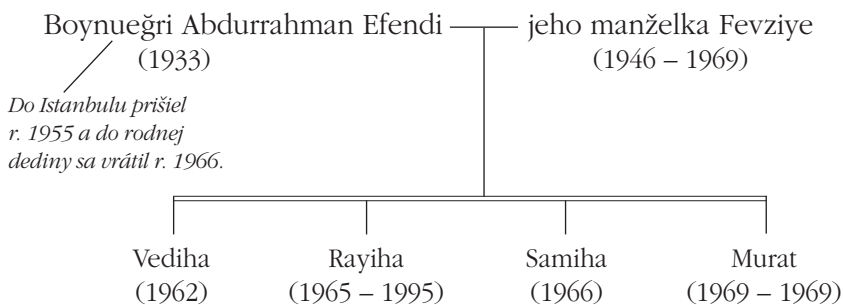
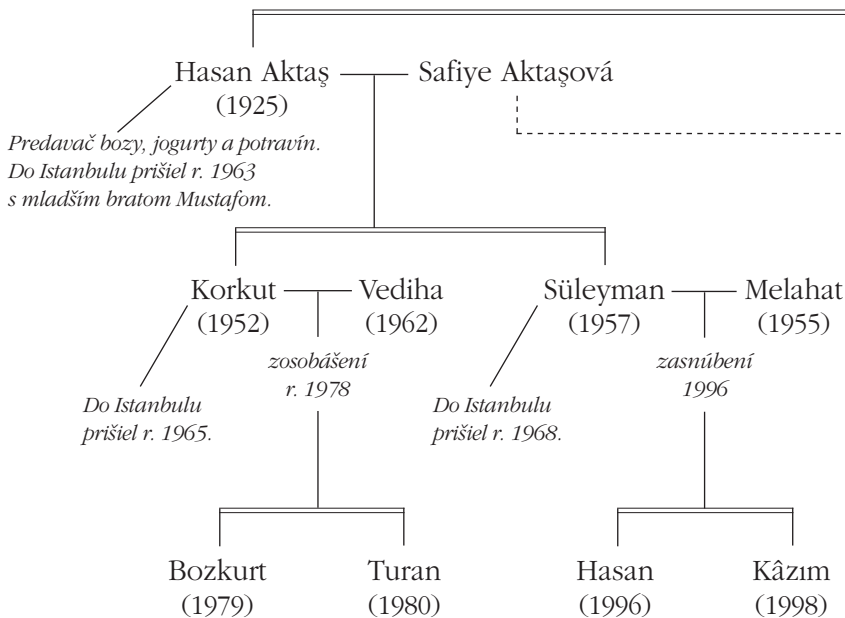
William Wordsworth: *Prelúdium*

Prvý človek, ktorý si ohradil pozemok, odvážil
sa vyhlásiť: „Toto je moje!“ a našiel nadostač
prostoduchých ľudí, čo mu uverili, stal sa skutočným
zakladateľom civilizovanej spoločnosti.

Jean-Jacques Rousseau: *O pôvode
a príčinách nerovnosti medzi ľuďmi.*

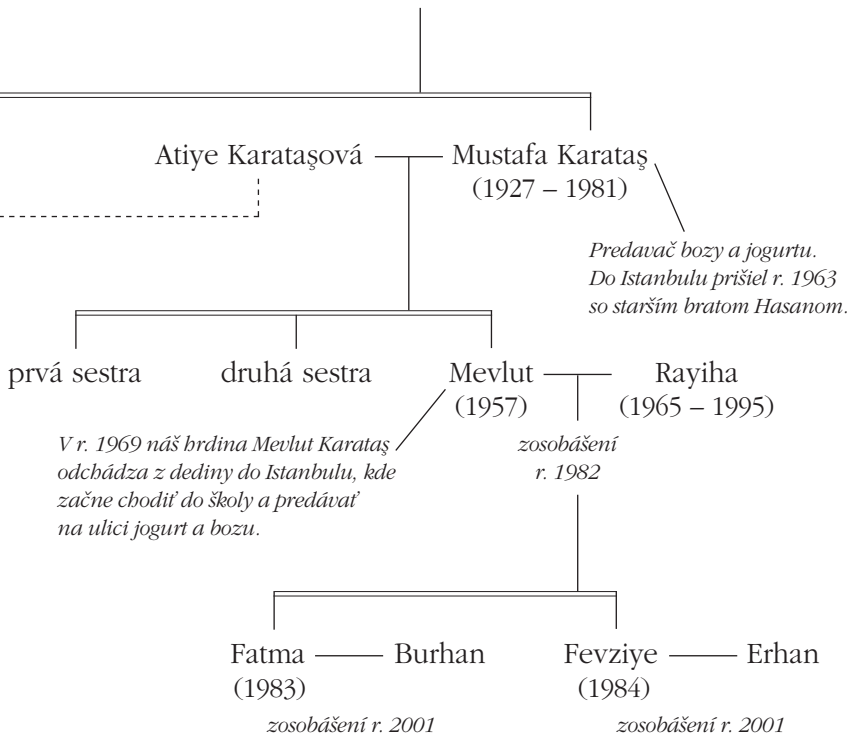
Priepasť medzi súkromnými a verejnými názormi
našich rodákov je dôkazom moci štátu.

Celâl Salik, *Milliyet*

Rodiny bratov Hasana Aktaşa a Mustafu Karataşa, predavačov jogurtu a bozy

(manželov sestier Safiye a Atiye)

PRVÁ ČASŤ

Utorok 17. júna 1982

Nie je zvykom vydávať mladšiu dcéru, keď ešte nie je vydatá jej staršia sestra.

İbrahim Şinasi: *Svadba básnika*

Ak sa má vyriešiť klamstvo, bude vyriešené; ak sa má preliať krv, bude preliata; ak držíš dcéru nakrátko, utečie.

beyşehirské porekadlo (z okolia İmrenleru)

Mevlut a Rayiha

Útek je ošemetná vec

TENTO PRÍBEH je o živote a snoch Mevluta Karataşa, predavača bozy a jogurtu. Narodil sa roku 1957 na západnom okraji Ázie v chudobnej dedine s výhľadom na zahmlené jazero v Strednej Anatólii a dvanásťročný prišiel do Istanbulu, hlavného mesta sveta, kde žil až do konca svojho života. Dvadsaťpäťročný sa vrátil do rodnej provincie, odkiaľ utiekol s dedinským dievčaťom. Bol to dosť zvláštny vzťah, ktorý rozhodol o jeho ďalšom živote. Spolu odišli do Istanbulu, zobrali sa a mali dve dcéry. Vystriedal množstvo zamestnaní, predával na ulici jogurt, zmrzlinu i ryžu a robil aj čašníka. Každý večer však chodil po istanbulských uliciach, predával bozu a sníval o čudných veciach.

Náš hrdina Mevlut bol vysoký, pekný, mocnej, no jemnej postavy. Mal chlapčenskú tvár, svetlohnedé vlasy, živé bystré oči a táto kombinácia vzbudzovala v mnohých ženách nehu. Chlapčenskosť, ktorú si uchoval až do štyridsiatky a ktorá tak pôsobila na ženy, patrila medzi jeho základné vlastnosti a nezaškodí si ju občas pripomenúť, lebo nám pomôže vysvetliť určité aspekty príbehu. Pokiaľ ide o Mevlutov optimizmus a dobrú vôľu – niekto by ich nazval aj naivitou –, tie nebude treba pripomínať, pretože budú priam biť do očí. Keby sa moji čitatelia stretli s Mevlutom, tak ako som sa s ním stretol ja, iste by dali za pravdu ženám, ktorým pripadal chlapčensky pekný, a vedeli by, že nepreháňam pre lacný efekt. Dovoľte, aby som využil príležitosť a poukázal na to, že v tejto knihe nebudem v ničom preháňať, pretože vychádzam zo skutočnosti. Vyrozprávam niekoľko zvláštnych udalostí, ktoré sa

odohrali, a pousilujem sa podať ich tak, aby ich čitatelia ľahšie pochopili.

Preto začnem uprostred, v júni 1982, keď Mevlut ušiel s dievčaťom z dediny Gümüşdere (pripojenej k obvodu Beyşehir v provincii Konya a susediacej s jeho rodnou dedinou). Dievča, ktoré neskôr súhlasilo, že s ním utečie, mu prvýkrát padlo do oka na svadbe strýkovho najstaršieho syna Korkuta, ktorá sa konala v roku 1978 v istanbulskej štvrti Mecidiyeköy. Ani sa mu len nesnívalo, že to vtedy iba trinásťročné dievča, vlastne ešte dieťa, opätuje jeho city. Bola sestrou manželky jeho bratanca Korkuta a v Istanbule ešte nikdy nebola. Mevlut jej potom tri roky písal ľúbostné listy. Ani raz mu neodpísala, no Korkutov mladší brat Süleyman, ktorý doručoval Mevlutove listy, dával Mevlutovi nádeje a povzbudzoval ho.

Teraz Süleyman pomáhal svojmu bratancovi Mevlutovi opäť, a to odviezť dievča. Na svojej dodávke značky Ford sa vrátil s Mevlutom do jeho rodnej dediny. Zosnovali plán, ako nepozorovane utiecť s dievčinou. Süleyman mal čakať v dodávke na dohodnutom mieste asi hodinu od Gümüşdere. Všetci si budú myslieť, že holúbky ubzikli do Beyşehiru, no Süleyman ich mal odviezť cez hory na sever a vyložiť na železničnej stanici v Akşehir.

Mevlut si niekoľkokrát prešiel v duchu celý plán a dva razy si potajme obzrel dôležité miesta: fontánu, potok, zalesnený kopec a záhradu za domom, kde bývala dievčina. Polhodinu pred stanoveným časom sa zastavil na dedinskom cintoríne, ktorý bol po ceste. Obrátil sa k náhrobným kameňom a pomodlil sa, aby všetko prebehlo hladko. Nerád to priznával, no Süleymanovi celkom neveril. Čo ak sa bratancovi nepodarí priviezť dodávku na dohodnuté miesto k fontáne? Snažil sa na to nemyslieť a vravel si, že obavy mu teraz nijako nepomôžu.

Mal na sebe oblekové nohavice a modrú košeľu, ktorú si kúpil v Beyoğlu, keď chodil na strednú a predával s otcom jogurt. Topánky, vyrobené v štátnej továrni Sümerbank, si kúpil pred odchodom na vojenčinu.

Po zotmení sa priblížil k polorozpadnutému múru pri bielom dome dievčinho otca Krivokrkého Abdurrahmana. V zadnom okne bola tma. Mevlut prišiel o desať minút skôr, nevedel

vydržať. Myslel na staré časy, keď sa tí, čo chceli utiecť, ocitli v bludnom kruhu krvnej pomsty a skončili s guľkou v hlave, alebo utekali uprostred noci, no nakoniec zabľúdili a chytili ich. Myslel na to, do akej trápnej situácie sa dostali chlapci, keď si to ich dievčatá na poslednú chvíľu rozmysleli a odmietli odísť. Až ho striaslo. Povedal si, že Boh ho ochráni.

Psy brechali. Okno sa na chvíľu rozsvietilo a vzápätí zhaslo. Mevlutovi sa rozbúchalo srdce. Vykročil k domu. Čosi zašuchotalo medzi stromami a potom naňho dievčina pošecky zavolala: „Mev-lut!“

Bol to hlas plný lásky, hlas človeka, ktorý čítal jeho listy z vojenčiny, hlas plný dôvery. Mevlut sa rozpomínal na tie listy, boli ich stovky a každý jeden napísal s ozajstnou láskou a túžbou; pamätala sa, že to krásne dievča túžil získať celou svojou bytosťou, spomínal si na výjavy plné šťastia, nakreslené jeho myslou. Teraz sa mu to konečne podarilo. Veľa toho nevidel, lenže v tú magickú noc kráčal za zvukom jej hlasu ako námesačný.

Našli sa potme. Bez rozmýšľania sa chytili za ruky a rozbehli sa. No po necelých desiatich metroch psy začali znovu brechať a zmätený Mevlut stratil orientáciu. Inštinktívne sa snažil nájsť cestu, ale v hlave mal zmätok. V noci vyzerali stromy ako betónový múr, ktorý chvíľu videl a chvíľu nevidel; uhýbali pred nimi ako v snách.

Keď dobehli na koniec chodníka, Mevlut zamieril do kopca, ako mal v pláne. Na jednom úseku bol úzky chodníček kľukatiaci sa pomedzi skaly strmý, ani čo by stúpala až k čiernej čiernej zamračenej oblohe. Kráčali ruka v ruke asi pol hodiny a bez oddychu stúpali, pokým sa nedostali na vrchol. Odtiaľ videli svetlá Gümüşdere a v diaľke dedinu Cennetpınar, kde sa Mevlut narodil a vyrastal. Mevlut vykročil po bočnom chodníku smerom od Gümüşdere, jednak aby nezaviedol možných prenasledovateľov do rodnej dediny, jednak aby prekazil zradné Süleymanove plány.

Psy štekali ako besné. Mevlut si uvedomil, že teraz je v dedine cudzincom a nijaký pes ho už nepozná. Súčasne sa smerom od Gümüşdere ozvali výstrely. Dvojica na chvíľu zastala, potom vykročila rovnakým tempom, no keď psy, ktoré na okamih stíchli, začali znovu štekať, rozbehla sa dolu kopcom.

Lístie a konáre ich škrabali po tvárach, na šaty sa im lepila žihlava. Mevlut v tme nevidel ani na krok a trpol, že každú chvíľu zakopnú o skalú, nič také sa však nestalo. Báł sa psov, no vedel, že Boh ich s Rayihou ochraňuje a v Istanbule budú šťastní.

Bez dychu dobehli na cestu do Akşehiru. Mevlut si bol istý, že idú načas. Teraz už len aby Süleyman prišiel s dodávkou, potom mu už Rayihu nik nevezme. Každý list, ktorý jej napísal, začínal ódami na jej krásnu tvár a nezabudnuteľné oči a jej krásne meno Rayiha vpisoval do záhlavia nekonečne starostlivo a vrúcne. Spomienka na tieto city ho naplňala takým šťastím, že razom pridral do kroku.

V tme sotva videl tvár dievčiny, s ktorou utekal. Pomyslel si, že by ju mal aspoň chytiť a pobožkať, no Rayiha jeho pokusy mierne odbila batôžkom, čo mala so sebou. Mevlutovi sa to páčilo. Usúdil, že pokiaľ nie sú svoji, urobí lepšie, keď sa nebude dotýkať ženy, s ktorou má stráviť zvyšok života.

Ruka v ruke prešli po mostíku cez rieku Sarp. Rayiha mala ruku ľahučnú a jemnú ako vtáča. Chladný vánok privial nad šumiacu vodu vôňu tymiánu a vavrínových listov.

Nočná obloha sa sfarbila dokrvava a vzápätí zahrnelo. Mevlut sa báł, že ich dážď zachytí skôr, ako nastúpia do vlaku, no nezrýchlil.

O desať minút zbadali vedľa zurčiacej fontány zadné svetlá Süleymanovej dodávky. Mevluta zadúšalo od šťastia. A vyčítal si, že o Süleymanovi pochyboval. Spustil sa dážď, radostne sa rozbehli, no obaja boli vyčerpaní a svetlá dodávky boli oveľa ďalej, než si mysleli. Dobešli k nej celí mokří.

Rayiha si sadla s batôžkom do tmy v zadnej časti dodávky. Mevlut so Süleymanom to tak naplánovali pre prípad, že by sa rozkrítko, že Rayiha ušla, a polícia by začala kontrolovať autá na cestách. Chceli tým zabrániť aj tomu, aby Rayiha spoznala Süleymana.

Len čo si sadli dopredu, Mevlut sa obrátil k svojmu komplikovi a povedal: „Süleyman, do smrti ti budem vďačný za to, čo si pre mňa urobil, za tvoje priateľstvo a za tvoju vernosť!“ Nemohol si pomôcť a tuho bratanca objal.

Keď Süleyman jeho nadšenie neopätovoal, Mevlut si vyčítal, že sa ho zrejme svojou podozrievavosťou dotkol.

„Odprisahaj, že nikomu nepovieš, že som ti pomáhal,“ povedal Süleyman.

Mevlut odprisahal.

„Nezavrela poriadne zadné dvere,“ dodal Süleyman. Mevlut vystúpil a potme zamieril dozadu. Keď zatváral dvere, zablysko sa a obloha, hory, skaly, stromy – všetko vôkol neho – sa na chvíľu rozžiarilo ako zapadnutá spomienka. Mevlut sa prvýkrát poriadne pozrel do tváre ženy, s ktorou mal stráviť celý život.

Na ten čudesný okamih do smrti nezabudne.

Len čo sa pohli, Süleyman vytiahol z priehradky uterák a podal ho Mevlutovi. „Utri sa.“ Mevlut ovoňal uterák, či nie je špinavý, a podal ho dievčaťu vzadu v aute.

Po chvíli mu Süleyman povedal: „Stále si mokrý a viac uterákov nemám.“

Dážď bubnoval po streche, stierače na prednom skle kvílili, no Mevlut vedel, že sa dostávajú tam, kde vládne nekonečná tíš. Les, matne osvetlený bledočervenými svetlami dodávky, bol v tme hustý. Mevlut neraz počul, že vlky, šakaly a medvede sa po polnoci stretávajú s duchmi podsvetia, a na nočných istanbulských uliciach videl veľakrát tiene bájných tvorov a démonov. V takej tme blúdia rohatí čerti, obri s obrovskými chodidlami a rohatí Kyklopi a hľadajú beznádejných hriešnikov a poblúdcov, aby ich mohli chytiť a odnieť do podsvetia.

„Čo ti odpadol jazyk?“ prehodil žartom Süleyman.

Mevlut vedel, že to čudné ticho, do ktorého vchádzali, ho neopustí dlhé roky.

Zatiaľ čo sa pokúšal zistiť, ako sa mohol chytiť do toho klepca, ktorý mu nastražil život, opakoval si: Je to preto, lebo brechali psy a v tme som nič nevidel, a hoci vedel, že taká logika je nezmyselná, pevne sa jej držal, lebo mu poskytovala akú-takú útechu.

„Stalo sa niečo?“ nedal pokoj Süleyman.

„Nie.“

Keď dodávka v zákrutách úzkej blatistej cesty spomalila a predné svetlá osvetlili skaly, prízračné stromy, neurčité tiene a všetky tie tajuplné veci navôkol, Mevlut sa díval na tie čudesa ako človek, ktorý vie, že na ne do smrti nezabudne. Trmá-

cali sa uzučkou cestou, chvíľu sa plazili hore, chvíľu dolu kopcom, ako zloději sa podchvíľou prešmykli tmavou zablatenou dedinou. Zakaždým, keď na nejakú natrafili, vítal ich brechot psov, no vzápätí sa znovu ponorili do takého hlbokého ticha, že Mevlut si nebol istý, či sa tento čudsný úkaz odohráva v jeho hlave, alebo vo vonkajšom svete. V tej tme videl tiene bájnych vtákov. Videl slová napísané akýmsi neznámym písmom a zvyšky armády démonov, ktoré tiahli týmito odlahlými končinami pred stovkami rokov. Videl tiene ľudí, ktorí za svoje hriechy skameneli.

„Hádam len neľutuješ?“ spýtal sa Süleyman. „Niet sa čoho báť. Pochybujem, že by nás niekto sledoval. Určite všetci vedeli, že dievča sa chystá utiecť, možno aj jej krivokrký otec, s tým sa dohodneme ľahko. Uvidíš, o taký mesiac-dva sa s tým všetci zmieria a do konca leta sa budeme môcť vrátiť po jeho požehnanie. Len nikomu nehovor, že som ti pomohol.“

V ostrej zákrute na strmom úseku zapadli zadné kolesá dodávky do blata. Mevlut si chvíľočku myslel, že je to koniec, že Rayiha sa vráti do dediny, on do svojho domu v Istanbule a bude po problémoch.

Vtom sa však dodávka znovu pohla.

Po hodine sa v predných svetlách zjavili zo dve osamelé budovy a úzke uličky Akşehiru. Železničná stanica bola na predmestí na opačnom konci mesta.

„Nikdy sa nerozdeľujte, nech sa deje, čo sa deje,“ povedal Süleyman, keď ich vyložil na akşehirskej stanici. Obzrel sa na dievča stojace s batôžkom v tme. „Ja vystupovať nebudem, nechcem, aby ma poznala. Teraz som do toho namočený aj ja. Musíš urobiť Rayihu šťastnou, Mevlut, rozumieš? Teraz je tvou manželkou; kocky sú hodené. Keď sa dostanete do Istanbulu, istý čas by ste sa nemali ukazovať.“

Mevlut s Rayihou sa dívali za Süleymanom, pokým im nezmizli z očí červené koncové svetlá. Vošli do starej staničnej budovy, ale za ruky sa nedržali.

Mevlut, osvetlený žiarivkami vo vysvietenej stanici, sa znovu pozrel do tváre dievčiny, s ktorou utiekol, tentoraz sa prizrel lepšie a utvrdil sa v tom, čo zazrel, keď zatváral zadné dvere dodávky, hoci tomu nechcel veriť. Odvrátil zrak.

Nebola to tá dievčina, ktorú videl na svadbe strýkovho staršieho syna Korkuta v Istanbule, ale jej staršia sestra. Na svadbe mu ukázali jej peknú sestru a potom mu namiesto nej podstrčili tú škaredú. Uvedomil si, že ho oklamali. Hanbil sa a nemohol sa ani pozrieť na dievča, ktoré sa možno ani nevolalo Rayiha.

Kto ho tak oklamal a ako? Vykročil k okienku, kde predávali cestovné lístky, a počul vzdialenú ozvenu vlastných krokov, akoby patrili komusi inému. Staré železničné stanice mu tento okamih pripomínali do smrti.

Ako omráčený kúpil dva lístky do Istanbulu.

„O chvíľu príde,“ povedal muž za okienkom, no po vlaku nebolo ani chýru. Sadli si na koniec lavice v maličkjej čakárni plnej košov, balíkov, kufrov a ustatých cestujúcich a nepreriekli ani slovo.

Mevlut si spomenul, že Rayiha má naozaj staršiu sestru – či skôr to pekné dievča, ktoré považoval za Rayihu, pretože skutočná Rayiha by teraz musela sedieť vedľa neho. Tak o nej hovoril Süleyman. Mevlut písal ľubostné listy Rayihe, ktorej v duchu prisúdil celkom inú tvár. Nevedel ani, ako sa volá tá jej pekná sestra, ktorú mal vždy pred očami. Netušil, ako ho mohli oklamať, na nič také si nespomínal, a tak sa tento jeho čudný pocit stal súčasťou pasce, do ktorej padol.

Ako tam sedeli, díval sa len na Rayihinu ruku. Bola to ruka, ktorú iba pred chvíľočkou držal, ako písal vo svojich ľubostných listoch, pekne tvarovaná rúčka, ktorú vždy túžil chytiť. Nehybné jej spočívala v lone a občas starostlivo narovнала záhyby na sukni a na batôžku, v ktorom bolo celé jej imanie.

Mevlut vstal a pobral sa do staničnej reštaurácie. Keď sa vracal s dvoma tvrdými žemľami, z dialky sa znovu pozorne zahľadnel na jej zahalenú hlavu a tvár. Určite to nebolo to krásne dievča, čo videl na Korkutovej svadbe – svadbe, na ktorú šiel, hoci ho otec odhováral. Opäť sa utvrdil v tom, že toto dievča, skutočnú Rayihu, nikdy predtým nevidel. Ako to mohlo dospieť až tak ďaleko? Uvedomovala si Rayiha, že tie listy v skutočnosti písal jej sestre?

„Chceš žemľu?“

Rayiha vystrela jemnú ruku a vzala si pečivo. Mevlut videl v jej tvári vďačnosť – nie vzrušenie milencov na úteku.